

13. Трудлюбивая пчела. – М., 1759.
14. The Spectator. – L., 1777.
15. The Taller. – L., 1709-1711.

Summary. The article analyzes commonly used categories of moral philosophy and social ethics of Russian and English journalists; commonalities and differences in understanding of these categories in the context of translation, interpretation and assimilation of Russian publicists XVIII century of the famous British journalists Steele and Addison experience are identified.

Key words: satire, publicism, moral, Enlightenment, ethic.

УДК 82. 09

Н.Ю. Акулова

ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧИЙ ДИСКУРС КАТЕГОРІЇ «ПОЕТИКА»

У статті подано аналіз змісту категорії «поетика» в загальному науковому дискурсі. З цією метою розглянуто праці вітчизняних і зарубіжних теоретиків та істориків літератури. З'ясовано, що, попри велику кількість підходів і відсутність чіткої дефініції поняття, поетику можна розглядати як цілісну динамічну систему художніх засобів, добір яких нерозривно пов'язаний із авторською світоглядною концепцією й обумовлений конкретними творчими настановами митця.

Ключові слова: поетика, теорія літератури, система художніх засобів.

У наш час більшість теоретиків та істориків літератури активно послуговується поняттям поетика. Проте сьогодні, як і раніше, відсутня чітка дефініція, стійке розмежування основних типів поетики тощо. Тому, вважаємо, існує необхідність уточнення цього поняття через окреслення історії вивчення і осмислення його сутності.

Уточнюючи зміст поняття «поетика», зауважимо, що від самого початку воно набуло широкого тлумачення і розглядалось у декількох аспектах. З одного боку, дослідники акцентували його найширше значення (синонім до поняття «теорія літератури»), з другого – схилились до більш вузької інтерпретації (розділ літературознавства, що вивчає художню майстерність, техніку митця). Класичне розуміння поетики, яке зводиться до потрактування її як вчення про поетичне мистецтво, склалося за часів античності. Теоретичне осмислення цієї категорії та її застосування, що стало базовим і для сучасного літературознавства, було закладене в працях Аристотеля («Риторика», «Поетика»). Він виокремив і детально обґрунтував основні принципи поетики, розмежувавши трагедію, поезію та епопею. Для Аристотеля поетика стала основною категорією при осмисленні художньої творчості загалом і літературної зокрема, нормативною сукупністю засобів і способів наслідування дійсності мистецтвом [1]. Нормативний підхід до потрактування суті цього поняття зберігся до середини ХІХ ст. Дослідники сконцентрувалися головню на завданні вивчення форми літературного твору («Мистецтво поетичне» Н. Буало, «Поетика» Ю.Ц. Скалігера та ін.). З початку ХІХ ст. проблемам поетики приділяють увагу філософи (Г.В.Ф. Гегель).

Фундаментальне значення для становлення методології дослідження поетики словесного художнього твору мають праці О. Потебні [24–27], який заклав підвалини теоретичної поетики. Основою літературно-теоретичних вислідів ученого стало положення Г.Е. Лессінга про обумовленість специфіки літератури її «матеріалом» – словом. У центрі уваги питань, пов'язаних із дослідженням поетичних творів, перебували лінгвістичні ідеї О. Потебні щодо закономірностей розвитку мови, обумовлених процесом мислення. Дослідник, поєднавши поетику із лінгвістикою та психологією, розробив так звану лінгвістичну теорію поезії, обстоював думку про варіативність впливу словесно-поетичних прийомів літературного твору на читача. «Сутність, сила такого твору не в тому, що розумів під ним автор, а в тому, як він впливає на читача або глядача, отже, в невичерпному можливому його змісті», – писав О. Потебня [27, 28].

Значний внесок у розробку проблем поетики здійснив основоположник і найяскравіший представник порівняльно-історичного літературознавства О. Веселовський. Висуваючи на перший план завдання пізнати закони трансформації художньої форми, учений безпосередньо досліджував соціально-психологічну обумовленість народної поетичної творчості, яка, на його

думку, «постійно формується черговим поєднанням цих форм із суспільними ідеалами, що закономірно змінюються» [5, 245]. Тобто, поетика втілює в собі художню свідомість своєї епохи; зміна типів художньої свідомості обумовлює в свою чергу й основні напрями історичного руху поетичних категорій і форм. Спираючись на тезу про те, що власне форми є незмінними, а тільки внаслідок виникнення нового життєвого змісту змінюється їхнє осмислення, О. Веселовський намагався з'ясувати сутність словесного мистецтва через широкий історичний синтез, який охопив би розвиток усього розмаїття літературних форм.

Проблеми поетики опинились у сфері пильної уваги різноманітних шкіл і напрямів літературознавства ХХ ст. У 20-і рр. представники формальної школи (Б. Ейхенбаум [40], В. Жирмунський [8], Ю. Тинянов [34], Б. Томашевський [31], В. Шкловський [38], Р. Якобсон [41; 42] та ін.), прагнучи з'ясувати специфіку художньої літератури, зосередили науковий інтерес головним чином на питаннях художньої форми, внутрішньої структури літературного твору. Так, Б. Томашевський, подаючи власну дефініцію поняття поетика, назвав її «дисципліною, що вивчає конструкцію художніх творів» [31, 25]. Спираючись на цю тезу, літературознавець сформулював основне завдання поетики, яке, на його думку, «полягає у вивченні способів побудови літературних творів» [31, 22].

Орієнтуючись на досягнення мовознавства, на методи лінгвістичного аналізу літературного матеріалу, формалісти поклали в основу своїх досліджень положення про «мистецтво як прийом». Зокрема, розглядати словесний прийом як факт загальної лінгвістики в спеціальному художньому застосуванні запропонував В. Жирмунський: «Оскільки матеріалом поезії є слово, основою систематичної побудови поетики повинна стати класифікація фактів мови, яку подає лінгвістика. Кожен з таких фактів, підпорядковуючись художньому завданню, стає певним поетичним прийомом. Таким чином, кожному розділові науки про мову повинен відповідати особливий розділ теоретичної поетики» [8, 28]. Із розуміння поетики як складової лінгвістики виходив Р. Якобсон: «Поетика займається проблемами мовленнєвих структур так само, як мистецтвознавство займається структурами живопису. Оскільки загальною наукою про мовні структури є лінгвістика, поетику можна розглядати як складову лінгвістики» [42, 194]. Таким чином, «поетика, – за Р. Якобсоном, – це лінгвістичне дослідження поетичної функції вербальних повідомлень в цілому й поезії зокрема» [41, 81].

Незважаючи на важливість теоретичних висновків, недоліком формального методу, що ґрунтувався на досвіді лінгвістичної науки, був його антиісторизм. На це, зокрема, вказував В. Виноградов, дорікаючи формалістам за нехтування історичною перспективою під час аналізу явищ літератури [6]. Спрощений підхід представників формальної школи до завдань поетики критикував і М. Бахтін, підкреслюючи її загальноестетичну природу: «Поетика, що визначається систематично, повинна бути естетикою словесної художньої творчості» [4, 10].

Ідеї формальної школи, відмовившись від різкого протиставлення змісту і форми, переосмислив структуралізм. Проблеми поетики розкривались у працях Р. Барта [3], Ю. Лотмана [20; 21], Я. Мукаржовського [22], Ц. Тодорова [30] та ін. Зокрема, Я. Мукаржовський, представник Празької школи, розумів поетику як «естетику і теорію поетичного мистецтва» [22, 31]. Пов'язуючи розвиток поетики з її тяжінням до злиття з проблематикою суміжних наук (історією літератури, соціологією тощо), учений акцентував на важливості висвітлення поетичної структури. На його думку, зосередження уваги на художній будові не призводить до звуження проблематики і обмеження її питаннями форми, а, навпаки, означає «встановлення єдиного кута зору, що знаходить застосування при вирішенні найрізноманітніших проблем поетичного мистецтва» [22, 34].

Французький структуралізм подав своє розуміння поетики літературного твору. Так, Р. Барт розглядав поетику («науку про літературу») як «універсальну граматику» літературної форми, яка прагне описати будь-який літературний твір з точки зору механізмів, котрі породжують смисл. Такі форми, вважав дослідник, є універсальними, вони зумовлені вербальною природою об'єкта літератури і не залежать від волі автора та індивідуального змісту твору [3, 355–361]. Особливості структуральної поетики, визначивши її об'єкт, сформулював Ц. Тодоров, який виходив із думки про те, що поетика орієнтується на закономірності появи художніх творів, а не їх смисл. У розвідці «Поетика» він писав: «Об'єктом структуралістської поетики є не власне літературний твір, її цікавить якість того особливого типу висловлювань, яким є літературний текст. Будь-який твір розглядається, отже, тільки як реалізація якоїсь більш абстрактної структури. Саме в такому розумінні структурна поетика цікавиться не реальними, а можливими літературними творами; інакше кажучи, її цікавить та абстрактна якість, що є особливою ознакою літературного факту – якість літературності» [30, 41].

У радянському літературознавстві ідеї структуралізму розробляла московсько-тартуська семіотична школа (Ю. Лотман [20; 21], В. Топоров [32; 33], Б. Успенський [35] та ін.). Важливими для розуміння засад структуральної поетики є погляди Ю. Лотмана на структуру художнього твору як носія певної інформації – власне ідеї, яка «не міститься навіть у вдало дібраних

цитатах, а виражається всією художньою структурою», у свою чергу «зміненна структура донесе до читача або глядача іншу ідею» [21, 24]. Підкреслюючи особливий характер «мови» словесних художніх творів, створених на матеріалі природної мови, яка вже є носієм певного значення, учений переконливо довів, що, «розглядаючи зміст художнього тексту тільки на рівні словесного повідомлення, ми проходимо повз складну систему значень, створених власне художньою структурою» [21, 58].

Погляди структуралістів поділяє румунська дослідниця М. Ласло-Кучюк, яка розуміє поетику як «способи побудови літературного твору, де, як і в усякій «будові», велику роль відіграє внутрішня економія, пропорції, подолання «опору матеріалу» [15, 356]. Жоден структурний елемент літературного твору, на думку дослідниці, не буває випадковим, а, навпаки, покликаний передати певну інформацію про навколишню дійсність, яку він відображує, тому «структурний аналіз художнього твору виходить із тезису, що не слід розглядати кожний художній засіб як ізольований момент, а як функцію, як результат множини чинників» [16, 18].

Сферу проблем поетики на сучасному етапі поглибив Л. Карасьов, розробивши онтологічний підхід до аналізу літературного твору. Він запропонував розглядати текст як «зліпок буття», що містить початкові елементи матеріального світу, які, поєднуючись із особистісним буттям автора, формують його (тексту) художню структуру. Зображально-виражальні засоби виконують при цьому функцію своєрідного путівника «крізь текст, крізь описувану ним реальність до її підоснови, до того, що не завжди описується, але завжди мається на увазі» [11, 59]. Головним завданням онтологічної поетики, на думку Л. Карасьова, можна вважати вирішення питання про те, «чому певну подію, а точніше, її текстуру, форму подано в даному тексті, в даному місці саме так, а не якимось інакше» [11, 55].

Дещо розширила ракурс онтологічного погляду на творчість письменника Н. Шогенцукова, основну увагу приділивши розгляду «не стільки семантичного плану, скільки художнього, власне поетики, семантики її складових, і у взаємозв'язках, адже поетика щось більше, ніж просто сума прийомів, і це більше народжується від взаємодії її складників» [39, 22]. На думку дослідниці, письменник формулює закони буття в літературному творі за допомогою певної системи поетологічних засобів (хронотоп, сюжет, композиція, точка зору, пейзаж тощо). Тому дослідити поетику творчості письменника в онтологічному аспекті – значить охарактеризувати можливості складових такої системи при створенні філософського узагальнення.

У вітчизняному літературознавстві проблемами поетики ґрунтовно займалися І. Франко [36], Г. Ключек [12; 13], М. Кодак [14], В. Пахаренко [23], А. Ткаченко [28; 29] та ін. Так, І. Франко у трактаті «Із секретів поетичної творчості» звернувся до з'ясування проблем поетики, які розглянув на основі рецептивного підходу. Розуміючи поетику як науку про побудову художнього твору, свою увагу він зосередив на тому, «якими способами поезія [...] передає своїм слухачам і читачам ті зміслові образи, щоб викликати в їх душах саме таке враження, яке в даній хвилі хоче викликати поет» (курсив наш. – Н.А.) [36, 77]. У цьому контексті доречно нагадати, що рецептивний підхід значно активізувався в ХХ ст. серед інтерпретативних практик західноєвропейського літературознавства. Так, на проблемі «інтенційності» мистецьких творів зосередився польський феноменолог Р. Інґарден [10], значення історичного контексту в рецепції літературного твору акцентував німецький філософ Г.-Г. Гадамер [7]. Ідеї Р. Інґардена й Г.-Г. Гадамера мали помітний вплив на теоретиків Константської школи рецептивної естетики (В. Ізер, Г.-Р. Яусс), які підкреслили провідну роль читача (глядача / слухача), відсунувши на другий план категорії «автор» і «текст» [9; 43].

Із-поміж численних наукових досліджень про поетику особливе значення мають розвідки Г. Ключека. У працях «Так що ж таке поетика?», «Поетика і психологія» літературознавець зробив спробу узагальнити трактування цього поняття через виявлення «постійних смислів» у різноманітних підходах до його визначення. «Компонентний аналіз» дозволив досліднику виділити такі спільні семантичні складові поняття: художність; система творчих принципів; художня форма; цілісність, системність; майстерність письменника [13, 11]. Г. Ключек, визначивши поетику як «художність літературного твору» [12, 10], акцентував її системний характер: «Тепер майже повністю усталилось уявлення про поетику художнього твору як систему, що складається із взаємопов'язаних функціонуючих (тобто, виконуючих стосовно художніх завдань твору певну роль) елементів» [13, 13].

Подібний підхід до вирішення проблем поетики запропонував і М. Кодак у монографії «Поетика як система». Розглядаючи будь-який художній твір як «внутрішньо узгоджену і цілісну систему» [14, 11], він запропонував виділяти п'ять основних структурних рівнів (пафос – жанр – психологізм – хронотоп – нарація), які формують системність літературного твору. «Системний характер мистецтва, розмаїття і складність його структури» [2, 307] підкреслює також інший дослідник – Ю. Барабаш, пропонуючи розглядати мистецтво «не просто як впорядкованість, а як складну динамічну цілісність» [2, 308].

У сучасному літературознавстві термін «поетика» зберігає свою полісемантичність. Так, найзагальніше потрактування подає, наприклад, В. Пахаренко: «Поетика (від гр. *poietike* – поетичне мистецтво), або інакше теорія літератури – це наука про природу (під природою тут мається на увазі походження та розвиток, сукупність основних якостей якогось явища) художніх творів» [23, 4]. Правомірність такого широкого тлумачення заперечує А. Ткаченко: «[...] *теорія* – то лише *наука*, тоді як *поетика* при ближчому розгляді виявляється, з одного боку, *об'єктивними властивостями художніх творів*, а з другого – *рецепцією* (теоретичним осмисленням) цих властивостей. Інакше кажучи, *поетика* в нинішніх трактуваннях – і *об'єкт*, і *суб'єкт* дослідження» (курсив А. Ткаченка. – Н.А.) [28, 138]. У статті «Поетика: на спіралі свої?» літературознавець називає поетикою науку «про закономірності художнього осягнення й естетичного переживання дійсності» [29, 40]. Слід зауважити, що позиція А. Ткаченка суголосна з поглядами іншого сучасного дослідника – російського літературознавця В. Халізева. Він, зокрема, відзначивши традиційні тлумачення поетики (як загального вчення про словесне мистецтво, теорію літератури, розділ літературознавства), слушно зауважив, що «у ХХ столітті існує й інше значення терміна «поетика». Цим словом фіксується певна грань літературного процесу, а саме – здійснювані у творах установки і принципи окремих письменників, а також художніх напрямів і цілих епох» [37, 169].

Розбіжності в тлумаченні терміна «поетика» на сучасному етапі засвідчують також словники і довідники. Так, «Літературознавчий словник-довідник» (2006) подає дефініцію поняття як частини літературознавства, «яка вивчає її конкретні сегменти (композиція, поетичне мовлення, версифікація і т. п.)» [19, 542]. У «Літературній енциклопедії термінів і понять» (2001) поетика кваліфікується як «наука про систему засобів виразності в літературних творах» [17, 785]. Найбільш повно, на нашу думку, поетика розглядається в «Літературознавчій енциклопедії» (2007), де обсервовано широку панораму наукового осмислення поняття і визначено його як «науку про систему зображально-виражальних засобів у письменстві та будову літературних творів» [18, 233].

Отже, проведений нами аналіз основних наукових джерел, присвячених проблемам поетики, з одного боку, переконує в тому, що ця категорія характеризується певною «мінливістю», а з другого – експлікує найважливіші змістові домінанти поняття. По-перше, про поетику більшість дослідників висловлюється як про цілісну систему художніх засобів, їх естетичну єдність; по-друге, робиться акцент на принципах будови літературного твору. Ці «постійні смисли», користуючись формулюванням Г. Ключека, без сумніву, зумовлені авторською індивідуальністю й конкретними завданнями кожного окремого твору.

Список використаних джерел

1. Аристотель. Риторика. Поэтика / Аристотель ; [пер. с древнегреческого В. Аппельорт ; под ред. О.А. Сычева, И.В. Пешкова и Ф.А. Петровского]. – [2-е изд., перераб.]. – М. : Лабиринт, 2005. – 253, [1] с. – (Классическая библиотека).
2. Барабаш Ю. Вопросы эстетики и поэтики / Юрий Барабаш ; [ред. Т. Ильина]. – 4-е изд., испр. и дополн. – М. : Современник, 1983. – 416 с.
3. Барт Р. Избранные работы: Семиотика. Поэтика : пер. с фр. / Ролан Барт ; сост., общ. ред. и вступ. ст. Г.К. Косикова. – М. : Прогресс, 1989. – 616 с.
4. Бахтин М. Вопросы литературы и эстетики : исследования разных лет / М. Бахтин. – М. : Художественная литература, 1975. – С. 6–71.
5. Веселовский А.Н. Историческая поэтика / А.Н. Веселовский ; [вступ. ст. И.К. Горского ; сост., коммент. В.В. Мочаловой]. – М. : Высшая школа, 1989. – 406 с. – (Классика литературной науки).
6. Виноградов В.В. Поэтика русской литературы : избранные труды / В.В. Виноградов ; отв. ред. М.П. Алексеев, А.П. Чудаков. – М. : Наука, 1976. – 508, [3] с.
7. Гадамер Г.-Г. Герменевтика і поетика : вибрані твори : переклад з німецької / Ганс-Георг Гадамер ; [ред. Євгенія Горева та Петро Соколовський]. – К. : Юніверс, 2001. – 280 с.
8. Жирмунский В.М. Задачи поэтики // Теория литературы. Поэтика. Стилистика : избранные труды / В.М. Жирмунский ; [отв. редакторы Ю.Д. Левин и Д.С. Лихачев]. – Л. : Наука, Ленинградское отделение, 1977. – С. 15–55.
9. Ізер В. Процес читання: феноменологічне наближення / Вольфганг Ізер ; [переклад Марії Зубрицької] // Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / за ред. Марії Зубрицької. – 2-е вид., доповнене. – Львів : Літопис, 2002. – С. 349–366. – (Слово. Знак. Дискурс).
10. Інґарден Р. Про пізнавання літературного твору (фраґменти) / Роман Інґарден ; [переклад Наталки Римської] // Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / за ред. Марії Зубрицької. – 2-е вид., доповнене. – Львів : Літопис, 2002. – С. 176–204. – (Слово. Знак. Дискурс).

11. Карасев Л.В. Онтология и поэтика / Л.В. Карасев // Вопросы философии. – 1996. – № 7. – С. 55–82.
12. Ключек Г.Д. Поэтика і психологія / Г.Д. Ключек. – К. : Знання УРСР, 1990. – 48 с. – (Серія 6 «Духовний світ людини» ; тематичний цикл «Література» : № 7).
13. Ключек Г.Д. Так що ж таке поезика? / Г.Д. Ключек // Поэтика / відп. ред. В.С. Брюховецький. – К. : Наукова думка, 1992. – С. 5–16.
14. Кодак М.П. Поэтика як система : літературно-критичний нарис / М.П. Кодак ; [ред. В.А. Герасимчук]. – К. : Дніпро, 1988. – 157, [2] с. – (Серія «Бесіди про художню літературу»).
15. Ласло-Жуцук М. Засади поезики / Магдалина Ласло-Жуцук ; [відп. ред.: Микола Корсюк]. – Бухарест : Критеріон, 1983. – 395, [1] с.
16. Ласло-Жуцук М. Питання української поезики : спеціальний курс / Магдалена Ласло-Жуцук. – Бухарест : Мультиплікаційний центр Бухарестського університету, 1974. – 208, [1] с.
17. Литературная энциклопедия терминов и понятий / гл. ред. и сост. А.Н. Николюкин. – М. : Интелвак, 2001. – 1600 стлб.
18. Літературознавча енциклопедія. У 2-х т. Т. 2. / автор-укладач Ковалів Ю.І. – К. : Академія, 2007. – 622 с. – (Серія «Енциклопедія ерудита»).
19. Літературознавчий словник-довідник / ред. кол.: Р.Т. Гром'як, І.Ю. Ковалів і В.І. Теремко. – 2-ге вид., доп., випр. – К. : Академія, 2006. – 752 с. – (Nota bene!).
20. Лотман Ю.М. Семиосфера : Культура и взрыв; Внутри мыслящих миров; Статьи, исследования, заметки / Ю.М. Лотман. – СПб. : Искусство–СПБ, 2000. – 703 с.
21. Лотман Ю.М. Структура художественного текста // Об искусстве / Ю.М. Лотман. – СПб. : Искусство – СПБ, 1998. – С. 14–285.
22. Мукаржовский Я. Структуральная поэтика : [специфич. законы искусства слова : для филологов : пер. с нем.] / Ян Мукаржовский. – М. : Языки русской культуры, 1996. – 479 с. – (Язык. Семиотика. Культура).
23. Пахаренко В. Нарис української поезики (До нових підходів у вивченні літератури) / В. Пахаренко // Українська мова і література. – 1997. – № 29-32. – 80 с. – (Додаток до газети «Українська мова і література»).
24. Потебня А. Мысль и язык / А. Потебня. – 3-е изд., доп. – Харьков : Мирный труд, 1913. – 225 с.
25. Потебня А.А. Из записок по теории словесности / А.А. Потебня. – Харьков : Типография и литография М. Зильберберг и сыновья, 1905. – 652 с.
26. Потебня А.А. Из лекций по теории словесности. Басня. Пословица. Поговорка / А.А. Потебня ; под. ред. В.И. Харциева ; вступ. ст. Д.И. Багалея, А.М. Финкеля и В.И. Харциева. – 3-е изд. – Харьков : Гос. Изд-во Украины, 1930. – 129, [3] с.
27. Потебня А.А. Теоретическая поэтика / А.А. Потебня ; сост., вступ. ст., коммент. А.Б. Муратова. – М. : Высшая школа, 1990. – 342, [2] с. – (Классика литературной науки).
28. Ткаченко А. Мистецтво слова : вступ до літературознавства : підручник для студентів вищих навчальних закладів з гуманітарних спеціальностей / Анатолій Ткаченко. – [2-е вид., випр. і доповн.]. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2003. – 448 с.
29. Ткаченко А.О. Поэтика: на спіралі свої? / А.О. Ткаченко // Поэтика / відп. ред. В.С. Брюховецький. – К. : Наукова думка, 1992. – С. 21–41.
30. Тодоров Ц. Поэтика / Цветан Тодоров ; [перевод с французского А.К. Жолковского] // Структурализм: «за» и «против» : сборник статей / под ред. Е.Я. Басина, М.Я. Полякова. – М. : Прогресс, 1975. – С. 37–113.
31. Томашевский Б.В. Теория литературы. Поэтика : [учеб. пособие для студентов вузов, обучающихся по направлению «Филология», специальностям «Филология» и «Литературоведение»] / Б.В. Томашевский ; [вступ. статья Н.Д. Тamarченко ; коммент. С.Н. Бройтмана при участии Н.Д. Тamarченко]. – М. : Аспект Пресс, 2001. – 334 с. – (Классический учебник).
32. Топоров В.Н. Миф. Ритуал. Символ. Образ : исследования в области мифопоэтического : избранное / В.Н. Топоров ; [ред. В.П. Руднев]. – М. : Прогресс – Культура, 1995. – 621, [2] с.
33. Топоров В.Н. Пространство и текст / В.Н. Топоров // Текст: семантика и структура / отв. ред. Т.В. Цивьян. – М. : Наука, 1983. – С. 227–285.
34. Тынянов Ю.Н. Поэтика. История литературы. Кино / Ю.Н. Тынянов ; [отв. ред. В.А. Каверин и А.С. Мясников]. – М. : Наука, 1977. – 572, [2] с.
35. Успенский Б.А. Поэтика композиции : структура художественного текста и типология композиционной формы / Б.А. Успенский. – М. : Искусство, 1970. – 235, [2] с. – (Серия «Семиотические исследования по теории искусства»).
36. Франко І. Зібрання творів. У 50 т. Т. 31. Літературно-критичні праці (1897–1899) / Іван Франко ; ред. Г.Д. Вервес, О.Н. Мороз. – К. : Наукова думка, 1981. – 594, [1] с.
37. Хализев В.Е. Теория литературы : учебник для студентов высших учебных заведений / В.Е. Хализев. – 4-е изд., испр. и доп. – М. : Высшая школа, 2004. – 404, [1] с.

38. Шкловский В.Б. О теории прозы (1929–1982) / Виктор Шкловский. – М. : Советский писатель, 1983. – 384 с.
39. Шогенцукова Н.А. Опыт онтологической поэтики: Эдгар По. Герман Мелвил. Джон Гарднер / Н.А. Шогенцукова. – М. : Наследие, 1995. – 213, [1] с.
40. Эйхенбаум Б.М. О литературе : работы разных лет / Борис Эйхенбаум ; [вступ. ст. М.О. Чудаковой, Е.А. Тоддес]. – М. : Советский писатель, 1987. – 540, [2] с.
41. Якобсон Р. Вопросы поэтики. Постскрипtum к одноименной книге // Работы по поэтике : переводы / Роман Якобсон ; вступ. статья Вяч. Вс. Иванова ; сост. и общ. ред. М.Л. Гаспарова. – М. : Прогресс, 1987. – С. 80–98. – (Языковеды мира).
42. Якобсон Р. Лингвистика и поэтика : пер. с англ. / Роман Якобсон ; [пер. И.А. Мельничука] // Структурализм: «за» и «против» : сборник статей / под ред. Е.Я. Басина, М.Я. Полякова. – М. : Прогресс, 1975. – С. 193–230.
43. Яусс Г.Р. Естетичний досвід і літературна герменевтика / Ганс Роберт Яусс ; [переклад Юрія Прохаська] // Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / за ред. Марії Зубрицької. – 2-е вид., доповнене. – Львів : Літопис, 2002. – С. 368–401. – (Слово. Знак. Дискурс).

Summary. The article is devoted to the analysis of the category «poetics» in general scientific discourse. The works of national and foreign theorists and historians of literature is considered for this aim. It's found out, despite the great number of the approaches and the lack of a clear definition of the concept, poetics can be seen as an integrated dynamic system of the artistic means, the selection of which are inextricably linked to the author's ideological concept and due to the specific creative guidance of artist.

Key words: poetics, theory of literature, the system of the artistic means.

УДК 82-312.4

Ж.В. Бабяк, О.З. Перенчук

СТРУКТУРНІ АСПЕКТИ ДЕТЕКТИВНОГО ЖАНРУ: ЕТАПИ ВИВЧЕННЯ

У статті зосереджена увага на ключових підходах до структурного розуміння детектива. Проаналізовано праці представників російської формальної школи, зокрема В. Шкловського, дослідження в цьому напрямку радянських структуралістів (А. Жолковський, Ю. Щеглов, Ю. Лотман), роботи зарубіжних дослідників Дж. Г.Кавелті, Ж. Женетта, Цв. Тодорова і У. Еко та підходи постструктуралістів (С. Жижек). Проведене дослідження показало важливість розуміння історичного аспекту в процесі вивчення саме детективного жанру.

Ключові слова: детектив, класичний детектив, літературні формули, наративна модель, структурний аспект, типологія жанру; Дж. Кавелті, Ж. Женетт, Ц. Тодоров.

Вивчення детективного жанру в літературознавстві триває уже близько століття, з кожним етапом розвитку науки набуває нових форм і тому досі не втрачає **актуальності**. Якщо говорити узагальнено, детектив вивчали з позиції його формульності, масовості, прагматики, інтертекстуальності та інших аспектів. Особливий інтерес у літературознавців від початку ХХ століття викликали структурні особливості детективу. Зважаючи на те, що цей період, судячи з характеру останніх досліджень, завершив своє існування, доцільно подивитись на нього з перспективи часу і проаналізувати його основні етапи. У цьому і полягає **мета** цієї статті. Детектив як літературний жанр став об'єктом наукового розгляду доволі пізно. Головною причиною цього стала недооцінка його естетичної складової. Першим теоретиком детективу вочевидь треба вважати Г.К. Честертон, що виступив у 1902 році із статтею «На захист детективної літератури» [7]. Відтоді було опубліковано чимало роздумів на цю тему, і належали вони, в основному, практикам детективного жанру. На пострадянському просторі імпульс до теоретичного осмислення детективної літератури виник від часу поширення структуралістської методології. Серед авторів, що писали на цю тему, слід назвати Я. Маркулан, А. Вуліса, А. Адамова, Г.Анджапарідзе [1; 2; 6]. У вказаних роботах простежується історія жанру, аналізується його морфологія, проводяться дослідження типологічних особливостей у творах різних авторів. Літературознавці і мистецтвознавці намагаються розкрити загадку майже двохсотрічної популярності детективного жанру.